

Maailma tunnetamine filosoofia kaudu: intervjuu Timothy Williamsoniga

Bruno Mölder

Filosoofia osakond, Tartu Ülikool

Timothy Williamson (sünd. 1955) on Wykehami loogikaproffessor Oxfordi ülikoolis ja New kolledži professorliige. Ta on Briti akadeemia, Edinburghi kuningliku ühingu ja mitme teise teaduste akadeemia välisliige. Ta on olnud *The Aristotelian Society* ja *The Mind Association*'i president. Williamson on laialdaselt tuntud oma märkimisväärse panuse poolest keele- ja loogikafilosoofiasse, metafüüsikasse, epistemoloogiasse ja metafilosoofiasse. Tema raamatute seas on *Identity and Discrimination* (Blackwell, 1990; parandatud väljaanne 2013), *Vagueness* (Routledge, 1994), *Knowledge and Its Limits* (Oxford University Press, 2000), *The Philosophy of Philosophy* (Blackwell, 2007), *Modal Logic as Metaphysics* (Oxford University Press, 2013), *Tetralogue: I'm Right, You're Wrong* (Oxford University Press, 2015), *Doing Philosophy: From Common Curiosity to Logical Reasoning* (Oxford University Press, 2018) ja *Suppose and Tell: The Semantics and Heuristics of Conditionals* (Oxford University Press, 2020) ning *Debating the A Priori* (koos Paul Boghossianiga) (Oxford University Press, 2020). Timothy Williamson pidas Tartu Ülikoolis 4.–6. septembrini 2018 Gottlob Frege loengud teoreetilises filosoofias pealkirjaga „Philosophical Methods“. Intervjuu leidis aset Tartus 6. septembril 2018.

Kui vaatate tagasi algusse, siis kas on võimalik öelda, millal ja miks otsustasite hakata filosoofiks?

Mu perekond on üsna akadeemiline — mõlemad mu vanemad õpetasid Oxfordi ülikoolis inglise kirjandust. Mu vanaonu, kuigi ta oli ärimees, publitseeris ka filosoofiat, nii et ma olin sellest teadlik, ehkki ma muidugi ei teadnud, mida see täpselt endast kujutab. Pikka aega lootsin hakata arheoloogiks. Umbes viieteistkümnendaastaselt sain aru, et arheoloogia on palju praktilisem ja korratum eriala, kui mulle tegelikult oleks meeldinud. Ma hakkasin lugema avaldatud intervjuusid filosoofidega ja tahtsin olla samasugune. Ühel

Autori aadress: Bruno Mölder, Filosoofia osakond, Tartu Ülikool, Ülikooli 18, 50090, Tartu.
E-post: bruno.moelder@ut.ee.

päeval tuli mu isa koju ja ütles, et Oxfordis on avatud uus õppekava matemaatikas ja filosoofias. Ma mõtlesin, „Olgu, selle ma valingi“. Filosoofia oli matemaatikaga võrreldes minu jaoks alati eelistatud.

Timothy Williamson 2018. aastal Tartus. Foto: Bruno Mölder.

Kas mäletate, millised intervjuud need olid? Keda intervjueriti?

On olemas raamat nende intervjuudega.¹ Neid tegi Bryan Magee. Ta valis välja tolle aja juhtivad briti filosoofid nagu A. J. Ayer, Peter Strawson, Karl Popper ja Bernard Williams. See andis aimu sellest, mis briti filosoofias parajasti toimus.

Te olete kritiseerinud levinud arusaama filosoofiast kui mõisteanalüüsist. Miks on vale kujutada filosoofiat mõisteanalüüsina?

On vale mõelda filosoofiast, nagu see tegeleks peamiselt mõistetega, vastandina sellele, mille kohta need mõisted käivad. Võtame näiteks õigluse. Õiglus, mis hõlmab reaalsel eristust õiglaste ja ebaõiglaste tegude vahel ja õigluse mõiste, ehk see, kuidas me sellest eristusest mõtleme, on eri asjad. Päril maailma eristus õigluse ja ebaõigluse vahel on olulisem kui meie mõtted õiglusest ja ebaõiglusest: see, mille all inimesed kannatavad, kipub olema pigem ebaõiglus kui kellegi segased mõtted ebaõigluse kohta. Mõistele keskendumine paneb asjad valesse järjekorda. Samuti mõistame vääriti oma mõtlemise loomust, kui eeldame, et me mõtleme õiglusest viisil, mille vormiks

¹ Magee, B. (1971). *Modern British Philosophy*. New York: St. Martin's Press.

on sõnaraamatu definitsiooniga antud keerukas mõiste, erinevalt millestki, mida mõistame õiglaste ja ebaõiglaste tegude prototüüpsete näidete kaudu. Meie mõtlemise viisil puudub seda laadi moodustajastruktuur, mida saaks koostisosadeks lahti analüüsida, nagu inimesed lootsid.

Aga meil ikkagi on õigluse mõiste?

Pole täiesti selge, mida inimesed peavad silmas „mõiste“ all. Me mõtleme õiglusest. Ent kui filosoofia oleks mõtlemine mõistetest, siis filosoof mõtleks tegelikult õigluse üle mõtlemisest. See on palju vähem oluline tegevus kui mõtlemine õiglusest enesest.

Ent mõnikord võib seegi olla vajalik. Oletame näiteks, et õiglaste ja ebaõiglaste tegude vaheline eristus erineb meie õigluskäsitusest. Selle erinevuse märkamine võiks olla iseenesest oluline.

Jah, ent see peaks toimuma niipidi, et mõeldakse eristusele õigluse ja ebaõigluse vahel ning sellest lähtudes kritiseeritakse näiteks levinud arusaamu õigluse ja ebaõigluse kohta.

Kui on nõnda, et filosoofia ei ole pühendatud üksnes mõistete uurimisele, siis mis oleks teie meelest talle kohane uurimisobjekt? Kas ütleksite, et see on maailm ise?

Jah! Muidugimõista tegeleme maailma äärmiselt laiade, üldiste ja abstraktsete aspektidega, selliste asjadega nagu õiglus ja teadmine, aeg ja tõde, jne. Just need maailma aspektid, mitte pelgalt meie mõtted nende kohta on tõeliselt olulised.

Kas ei vii see aga alati teatud laadi realismi kõnealuse valdkonna suhtes? Näiteks aega uurides uurime teie sõnul midagi, mis asub kusagil maailmas. Kuid on ka võimalik, et keegi hakkab midagi uurima ning uurimise käigus selgub, et seda polegi päriselt olemas. Näiteks võib jõuda järeldusele, et aega ei olegi olemas, vähemalt mitte selles mõttes, nagu me eeldasime. Kas selle käsitluse kohaselt on üldse võimalik olla millegi suhtes antirealist?

Neil puhkudel, kus leidub illusioone, näeme, et tegu on illusioonidega, kui uurime, mis maailmas leidub. Näiteks tunnistame, et kummitusi pole olemas, sest oleme kummitusi otsinud ja neid mitte leidnud. Kui veedaksime aega üksnes kummituse mõistet analüüsides, siis ei avastaks me kunagi, et selliseid asju nagu kummitused olemas ei ole. Teie jutt tüürib tööga, et mõnikord peame oma uurimistöo tulemusena ümber mõtestama selle, mille

kohta meie uurimine käib. Teaduses on see tavaline. See, kuidas matemaatikud praegu kirjeldavad oma uurimistööd, erineb väga palju sellest, kuidas antiikkreeka matemaatikud oleksid oma tegevust kirjeldanud.

Kas teie meelest on meil ligipääs maailma tõelisele loomusele?

Ainult väga osaline ligipääs. Maailmal võib olla tunnusjooni, mida on inimestel võimatu avastada, kuid me saame siiski midagi maailma kohta teada, seega tuleb meil anda endast parim ja vaadata, kui kaugele me välja jõuame.

Kas te arvate, et me saame teada, et leidub asju, mida me teada ei saa?

Mõned loogilised tõestused näitavad meie teadmiste piire. On olemas tõestus, et kui miski on teadmata, siis mõned asjad on teadmatud. Ka matemaatilises loogikas on saadud tulemusi matemaatika formaalsete süsteemide piiratud kohta. Ent ükski nendest argumentidest ei näita, et me ei saa teada midagi tõeluse fundamentaalse loomuse kohta või et me ei saa teada kõige olulisemaid asju. Nad näitavad lihtsalt, et me ei saa teada kõike.

Ma pidasin silmas rohkem selliseid juhtumeid, millest Thomas Nagel rääkis, näiteks, et me ei saa tegelikult teada, mismoodi on olla nahkhiir, sest me oleme inimesed, mitte nahkhiired.² Seda laadi teadmine on meie jaoks teadmatu. Mis te sellest arvate?

Nagel ei näita, et me ei pruugi saada aimu, mismoodi on olla nahkhiir. Kindlasti on teatud piirid sellel, kui palju me võime selle kohta teada saada, ent kui me uurime nahkhiirte sensoorseid süsteeme, siis suudame paremini ette kujutada, mismoodi on olla nahkhiir. Eks tulevik näitab, kui palju me seda liiki asjast teada saame.

Aga minu meelest oli Nageli mõte selles, et ehkki me võime midagi selle kohta ette kujutada, ei saa me seda täielikult teada. Me ei saa teada, mismoodi on nahkhiire jaoks olla nahkhiir.

See, mismoodi on nahkhiire jaoks olla nahkhiir, ei ole mismoodi on olla nahkhiir, vaid küsimus nahkhiire loomuse kohta. Võib-olla me saame seda teada, sest see seisneb selles, mis teeb nahkhiireliigist selle konkreetse liigi, mis ta on. Tõenäoliselt ei saa me täielikult teada, mismoodi on olla keegi teine, ent tõenäoliselt me ei tea täielikult sedagi, mismoodi on olla meie ise. Meil ei ole täiuslikku enesekohast teadmist, isegi mitte täiuslikku teadmist

² Nagel, T. (1974). What is it like to be a bat? *Philosophical Review*, 83: 435–450. Eesti keeles ilmunud Tiiu Hallapi tõlkes ajakirjas *Akadeemia*, 1996, nr 10, lk 2090–2107.

omaenda kogemustest. Esineb mitmesuguseid piiranguid, kuid neist ei järeldu, et kõige olulisemad asjad oleksid meile kättesaamatud.

Kas võiksite selgitada oma mõtet enesekohase teadmise kohta? Milles teie väide täpselt seisneb? Mis meil enesekohases teadmises vajaka jääb?

Meie teadmine, isegi omaenda kogemustest, on ebatäielik. Näiteks olen ma väitnud, et me ei pruugi alati teada isegi nõnda lihtsat asja nagu see, kas meil on palav.³ Isegi lihtsatel juhtudel nagu see, esineb lõhe palavusetunde ja selle teadmise vahel, et sa tunned palavust. See on lõhe, mida ei saa alati ületada.

Nii et teie meelest saab meil olla valu, ilma et teaksime, et meil on valu. Kas see on siis teadvustamata valu või see teadvustatud, ent mitte valuna ära tuntud?

Me võime olla teadlikud mõnest aistingust ilma, et me teaks, kas see on valu või mitte. Mitte teadmine, et mul on valu, on teatud laadi teadmatuse isenda suhtes. See polegi nõnda imelik, kui mõelda pidevale jadale, mille ühes otsas on pelk sügelus ja teises otsas intensiivne valu. Me oleme teatud määral teadmatuses sellest, kus me selles jadas paikneme.

Oletatavasti võib ka valu tundmist pelgalt kujutleda, kuni lõpuks hakkadki valu tundma.

Ennast võib kujutleda valu tundmas, aga seda on raske teha piisavalt tõhusalt, et sellega kaasneks tegelik valu tundmine. Võib-olla mõned inimesed suudavad seda, ent kui mina kujutan ette, et mul on valu, on see veidi eba-meeldiv, kuid tegelikult ma valu ei tunne.

Millisena näete üldiselt kujutluse rolli teadmiste omandamisel maailma kohta?

Me saame kasutada kujutlust, et simuleerida kõiksugu olukordi. Mõnikord saame kasutada oma kujutlusvõimet reaalsusele suunatud viisil, et saada teada, mis juhtuks, kui üritaksime midagi teha, näiteks kui üritaksime üle oja hüpata. Ehkki see on kujutletud toiming, saame mõnel juhul teada, kas meid saadab edu või mitte.

³ Williamson, T. (2000). *Knowledge and Its Limits*. Oxford: Oxford University Press, 4. ptk.

Mis laadi teadmist see meile annab? Ma pean silmas, et kas see annab meile teadmisi maailmast või teadmist sellest, mida maailmast mõtlen.

See on teadmine maailmast, teadmine, et kui ma üritaksin, siis saadaks mind edu, või teadmine, et kui ma üritaksin, siis see ei õnnestu. See on teadmine, mida vajame, sest meil on vaja teada, kas oleks mõtet üritada. Kui me pelgalt teaksime, mida me neist asjust mõtleme, siis ei ütle see meile, kas meid tegelikult edu saadab. Meil on vaja seda teada, et langetada õige otsus selle kohta, kas üritada.

Teie vaate kohaselt on teadmine faktiivne. Kuidas saab kujutus anda meile faktiivset teadmist?

„Faktiivne“ tähendab, et näiteks kui me teame, et suudame midagi teha, siis järeldub, et me suudame seda teha. Me saame omandada faktiivset teadmist, ehkki, olles inimesed, ei ole ükski meie võime eksimatu. Seda, et ma istun toolil, tean ma tänu mitmesugustele aistingutele või tänu nägemisele, ehkki hallutsinatsioonid seda laadi küsimustes on võimalikud. Laias laastus sõltub teadmine sellest, kas antud olukorras ollakse kaitstud eksimise eest. See ei eelda, et antud olukorras oleks võimatu eksida. Vaja on lihtsalt teatud laadi kohalikku usaldusväarsust, mitte üleüldist usaldusväarsust.

Oletame, et ma kujutlen, et ma naudin tänast õhtusööki. Aga kuidas saaks see anda mulle praegu teadmise, et ma naudin õhtusööki?

Näiteks oletame, et ma tean, et põhiroaks on punapeet ja ma ei salli punapeeti. Ma tean, et ma ei naudi õhtusööki. Või kui me mõtleme sellele, kes õhtusöögil osalevad ja kujutame ette vestlust nendega, siis võime teada, kas me naudime seda või mitte, sest õhtusöögi kujutlemise viis, kui seda õigesti teha, juhindub meie üldisemast teadmises maailma kohta ja meie kogemustest teiste inimestega.

Naaseme filosoofia juurde üldisemalt. Väitsite, et filosoofia ei ole mõisteanalüüs. Kuid analüütilise filosoofia algusaegadel arvati, et filosoofia ülesandeks on analüüsimine. Seepärast kutsutigi seda „analüütiliseks filosoofiaks“. Kui filosoofia pole mõisteanalüüs, siis kas on enam mõtet kõnelda analüütilisest filosoofiast?

„Analüütiline filosoofia“ on termin, mida kasutatakse teatava traditsiooni kohta. Traditsiooni hoiab koos mõjutuste võrgustik. Mõisteanalüüs ei ole selles traditsioonis nii suurt rolli mänginud. Suurem osa sellest, mida tegi

Frege, keda sageli peetakse selle traditsiooni rajajaks, ei olnud mõisteanalüüs üheski iseloomulikus tähenduses. Kui võtta teine näide, siis Ameerika filosoofi Quine'i peetakse harilikult paradigmaatiliseks analüütiliseks filosoofiks, aga see, mida tema tegi, polnud mõisteanalüüs ja ta ka ise ei pidanud seda selleks. See traditsioon on palju laiem kui 20. sajandi keskpaigas rõhutatud mõisteanalüüsi kitsas tegevus. See moodustas ainult ühe faasi traditsioonis, mida hakati kutsuma „analüütiliseks filosoofiaks“, ehkki see nimetus ei ole kõige kohasem.

Nii, et analüütiline filosoofia on pigem sotsioloogiline nähtus. Seda ei saa tegelikult kirjeldada sisu, stiili või vormi kaudu.

Jah, see on teinud läbi palju muutusi ning kui mõelda kõikidele nendele filosoofidele, keda on klassifitseeritud analüütilisteks, siis pole neil väga palju ühist.

Kas John McDowell on teie meelest analüütiline filosoof?

Teda peetakse sageli analüütiliseks filosoofiks laias tähenduses, ehkki ta ei ole paradigmaatiline analüütiline filosoof. Wittgenstein on analüütilise filosoofia tüüpnäide, nagu ka Carnap, ehkki nad tegid filosoofiat teineteisest radikaalselt erineval viisil. Tõenäoliselt on John McDowell samavõrd analüütiline filosoof nagu Wittgenstein.

See kõlab mõnevõrra anakronistlikult, ent kas loeksite ka Kanti analüütiliste filosoofide sekka?

See iseseisev traditsioon ei ulatu nii kaugele tagasi. See on palju kasulikum klassifikatsioon eristamaks mõnd tänapäeva filosoofi teistest. Kui liigume analüütilist traditsiooni pidi tagasi selle allikate juurde, siis on Kant selle ajaloos põhitegelane. Kuid tema ülesanne ei ole olla lakmustest analüütilise ja mitteanalüütilise filosoofia eristamiseks, kuna ta on suurema osa hilisema lääne filosoofia eelkäijaks.

Millisena näete filosoofia ja teaduse vahelist suhet? Kui filosoofia ja teaduse vahel puudub selge eristus, nagu te väidate, siis kas filosoofial on siiski midagi eriomast?

Teadus ise on väga mitmekesine. Matemaatika on teadus, kuigi ei hõlma eksperimente, samas kui muud teadustegevused keskenduvad eksperimentidele. Laias laastus on filosoofiale eriomane, et ta tegeleb väga kõrgel abstraktsioonitasemel teoreetiliste ja üldiste küsimustega. Tõestus ei mängi filosoofias nii kesket rolli kui matemaatikas ja eksperimenteerimine ei mängi filo-

soofias peamist rolli nagu loodusteadustes. Me kasutame rohkem mõttelisi eksperimente kui teised teadlased. Võime selliseid rohmakaid üldistusi teha, ent filosoofia on ka traditsioon, mille sees esineb tohutuid variatsioone, isegi tänapäeva filosoofias.

Inglise keeles on olemas eraldi termin humanitaaria jaoks, mis on lahus loodusteadusest. Saksa ja eesti keeles on mõlema jaoks ühine termin. Kui võrdlete filosoofiat teadusega, siis kas peate silmas neid teadusi, mis pole humanitaaria?

Selles suhtes on saksa- ja eestikeelne kõnepruuk parem viis asjade klassifitseerimiseks. Sel juhul on vähem üllatav, kui filosoofia klassifitseeritakse teaduseks. Kahjuks kalduvad inglise keele kõnelejad samastama teaduse loodusteadusega, mis on tekitanud palju segadust. Iseäranis ei sobi see matemaatikale, mis on ilmselgelt teadus, ent mitte loodusteadus.

Kui ütlete, et filosoofia on üks teadustest, siis mõistate „teadust“ selles laias tähenduses?

Jah, laias tähenduses ja see võib vajada vähem rõhutamist saksa ja eesti keele kõnelejatele kui inglise keele kõnelejatele, kes näevad filosoofiat kõrvalekaldujana, selle mitmemõttelisuse tõttu „teaduse“ terminis, mis seostub peamiselt loodusteadustega, kuid mida koheldakse ka, nagu sel oleks ainulaadne õigus objektiivsusele ja rangusele.

Ent siiski, kas filosoofial on midagi eriomast, mis õigustaks filosoofiat eraldiseisva valdkonnana?

Filosoofia, nagu teised akadeemilised valdkonnad, eksisteerib institutsionaalselt filosoofia osakondades, filosoofia konverentsides, filosoofia ajakirjades ja nõnda edasi. Ent filosoofia sees on hiiglaslik mitmekesisus. Füüsika-filosoofia kattub osalt teoreetilise füüsikaga; bioloogiafilosoofia kattub osalt teoreetilise bioloogiaga; ajaloo-filosoofia kattub osalt ajalooaga. Ei tohiks eeldada, et leidub üks tunnus, mille alusel on võimalik tuvastada seda ja ainult seda, mis on filosoofia. See on vaid üks piirkond tervel intellektuaalsel maastikul.

Nii, et filosoofia ei ole loomulik liik...

Kas on ühelgi valdkonnal täiesti loomulikult piirid? Nad kõik sulanduvad üksteisesse. Piiridel leiab aset tohutu palju vastastikmõju ja teineteiselt õppimist. Me ei peaks väga palju muretsema selle üle, mis täpselt läheb arvesse

filosoofiana, mitte rohkem kui füüsikud muretsevad selle üle, mis täpselt läheb arvesse füüsikana.

Neil inimestel, kes kinnitavad, et filosoofia on eriline, on väga spetsiifiline ettekujutus sellest, mis filosoofia on.

Jah, ja tõenäoliselt ka väga kitsas ettekujutus.

Mida arvate intuitsioonide rollist filosoofias? Ma pean silmas mitte-reflektiivseid otsustusi teatud stsenaariumide või juhtumite kohta.

Need on otsustused, mis ei põhine teadvustatud arutlusel. Üheski valdkonnas ei saa kõik meie otsustused põhineda teadvustatud arutlemisel, sest see viiks lõputusse regressi. Seega peame mõnikord olema valmis toetuma otsustustele, mis ei põhine eelnenud otsustustest lähtuval teadvustatud arutlusel. See pole eriomane filosoofiale. Need konkreetset otsustused, millele me toetume filosoofias, võivad erineda teiste erialade otsustustest, kuid pelk tõsiasi, et nad ei toetu teadvustatud arutlemisele, pole omane üksnes filosoofiale. Me peame kusagilt alustama ja need lähteotsustused ei asu teispool kriitikat.

Nii et sisuliselt te ei muretse sellepärast, et filosoofia on halvas seisus, kuna ta toetub arutluse olulistel punktides intuitsioonidele?

Ei muretse. See osutab lihtsalt sellele, et mitte kõik, mida ütleme, ei saa põhineda millelegi muule, seega peame kusagilt alustama. See ei erine teistest erialadest ja see pole üllatav. Muidugi, kui meie lähtepunktile langeb osaks spetsiifiline kriitika, siis saame sellele kriitikale vastata ja ehk alustada kusagilt mujalt, kuid me siiski alustame mingist punktist.

Mida arvate eksperimentaalsest filosoofiast? Kas peate seda vajalikuks? Hetkel on see väga populaarne.

Eksperimentaalse filosoofia puhul on kõige silmatorkavam selle kriitika filosoofilise meetodi aadressil. Mingil hetkel tundus, et paljud otsustused, millele filosoofid toetuvad, olid rahvus- ja soospetsiifilised. Kuid siis ilmnes, et need näivad tulemused põhinesid peamiselt puudulikult kavandatud eksperimentidel. See eksperimentaalse filosoofia külg, mida mõnikord kutsutakse „negatiivseks programmiks“, on vaid üks osa eksperimentaalsest filosoofiast. Suur osa eksperimentaalsest filosoofiast ei tegele filosoofiliste meetodite kriitikaga, vaid kasutab eksperimentaalseid meetodeid, et saada rohkem teada selle kohta, milliseid eelteoreetilisi otsustusi kalduvad inimesed langetama filosoofiliselt oluliste juhtumite suhtes. See pakub teatavat huvi. Ent see

ei anna eriti suurt panust filosoofia peamistesse arengutesse, kuna filosoofiat ei saa teha arvamusküsitlustega. Küsimus „Millised teod on õiglasemad?“ erineb küsimusest „Milliseid tegusid peab enamik inimesi õiglaseks?“. Samamoodi, ehkki võib olla huvitav välja selgitada, mida arvavad inimesed eelteoreetiliselt matemaatikast, ei panustaks see eriti matemaatika arengusse.

Kriitika tuum oli selles, et leiti inimrühmi või kultuure, kes mõtlesid teatud asjadest teistsugusel viisil ja see heitis kahtlust meie mõtlemisviisidele.

Alguses nad arvasid, et nad on leidnud palju selliseid näiteid, ent kui neid eksperimente üritati korrata, siis need tulemused ei olnud üldiselt korratavad. Mõne põhilise filosoofilise mõttelise eksperimendi puhul tuli välja, et seesugust kultuurilist ja soolist varieeruvust lihtsalt ei esine, kui eksperimente korralikult läbi viia. Selline varieeruvus oleks murettekitav, kuid näivad variatsioonid haihtusid suuresti pärast uusi eksperimente.

Mis laadi filosoofia väärrib tegemist? Pean sellega silmas nii uurimisvaldkonda kui ka lähenemisviisi.

Enam kui ühte laadi filosoofia väärrib tegemist. Suur osa minu filosoofiast on üsna formaalne, ma kasutan matemaatilisi meetodeid, kuid ma ei pea seda hea filosoofia tarvilikuks tingimuseks. Filosoofilisi küsimusi on mitut eri laadi, mõned neist äärmiselt üldised, mõned palju spetsiifilisemad, mõned puhtad, mõned rakenduslikud. Me peaksime kasutama just sellist rangust, mis on kohane seda liiki küsimustele, mis me küsime. See ranguse laad võib varieeruda vastavalt olukorrale, kuid me küsime küsimusi, millel on õiged ja valed vastused, ja me peame kasutama meetodeid, mis võimaldavad meil eelistada õigeid vastuseid valedele.

Aga kuidas jääb uurimisvaldkondadega? Kas on valdkondi, kus filosoofilist lähenemist tegelikult tarvis ei ole ja mille peaksime andma üle loodusteadustele? Näiteks arvavad mõned, et just fundamentaalfüüsika ütleb meile, millest maailm koosneb ja et me ei peaks tegelema metafüüsikaga. Tugitoolist pole mõtet üritada välja nuputada, millised on maailma kõige põhilisemad koostisosad.

Muidugi peab metafüüsika arvestama füüsikaga. Mitmetele küsimustele, näiteks ruumi ja aja loomuse kohta, tuleb vastata teaduse arengu valguses. Ent paljud nendest küsimustest, mida filosoofid esitavad, ei ole sellised, mida füüsikud uurivad. Inimesed omistavad füüsikale sageli väiteid, mis tegelikult füüsikasse ei kuulu. Näiteks arvavad nad, et fundamentaalfüüsika ütleb,

et laudu ja toole olemas ei ole. Aga fundamentaalfüüsika ise ei ütle selle kohta midagi. Ta ei pruugi rääkida laudadest ja toolidest, kuid see ei tähenda, et ta eitab nende olemasolu. Suur osa metafüüsikast tegeleb teadusliku maailmapildi järelmittega tavamõistuslikule maailmapildile ja see pole midagi sellist, millele füüsikud oleksid hoolikalt mõelnud. Seda laadi küsimusele vastamine ei ole tegelikult nende ülesanne.

Kas teie meelest esineb filosoofias progressi? Kas oleme paremad kui Platon?

Jah, mitmesugustes valdkondades teame me tunduvalt rohkem kui Platon. Loogikas, mu enda erihuvialas, on toimunud massiivne edasimineku. Paljudes filosoofia valdkondades, kus me ei saa eeldada loogikasarnast rangust, on ikkagi toimunud edenemine, sest me oleme suutnud koostada üha paremaid mudelid kõnealustest nähtustest — näiteks teadmise mudelid ja keele mudelid. Need mudelid on siiski üksnes võrdlemisi lihtsad lähendused nähtustele nende täielikus keerukuses, kuid tegu on siiski samalaadse progressiga nagu paljudes teistes teadustes, näiteks bioloogias.

Kui ütlete, et edenemine on toimunud, siis see eeldab, et kasutame sama standardit, mille alusel hindame asju terve ajaloo vältel. Samas võidakse arvata, et filosoofia ajaloo kulg on täis lõhestumisi, revolutsioone ja katkestusi, nii et me tegelikult ei saagi ennast võrrelda antiikkreeklastega. Kas teie arvates asume selles mõttes samal tasandil?

Tõepoolest on filosoofias selle ajaloo jooksul toimunud mitmesuguseid lõhestumisi ja katkestusi, aga mitmesuguseid lõhestumisi ja katkestusi on esinenud ka loodusteaduste ajaloos, sageli samadel põhjustel. Sellest hoolimata on mõlemal juhul mõtet öelda, et üldjoontes me teame rohkem, ehkki küsimused, mida meie küsime, erinevad mõnevõrra küsimustest, mida küsisid antiikkreeklased.

Nii et me ei ole antiikkreeklastega ühismõõdutud?

Ühismõõdutuse idee käidi välja kuuekümnendatel aastatel, kui Kuhn ja Feyerabend väitsid, et teaduslikke teooriaid enne ja pärast teadusrevolutsiooni võrrelda ei saa. Teadusfilosoofias sai selgeks, et nende arutlus põhines kõlbmatul mudelil teaduskeele toimimisest. Tänu arengutele keelefilosoofias ilmnis, et ühismõõdutuse poolt esitatud argumentide eeldused keele kohta lihtsalt ei pidanud paika. Kui keelt paremini mõistame, siis osutub võimalikuks võrrelda teooriaid, mis erinevad üksteisest mitmetel viisidel. Teadusfilosoofias ei ole me sunnitud pooldama paradoksaalset vaadet, et me ei saa

rääkida teaduslikust progressist. Täpselt samadel põhjustel ei ole me sunnitud pooldama ideed, et me ei saa rääkida progressist filosoofias.

Üks tobe populaarne küsimus: kes on teie meelest kõige olulisem filosoof ja miks?

Minu enda lemmik on Platon, ehkki ma ei ole antiikfilosoofia spetsialist, sest ta on üks neid, kel oli tugev intuiitiivne ettekujutus sellest, kuidas tuleks filosoofiliselt mõelda, ning sügavaim arusaamine seda laadi tõeluse väga abstraktsest loomusest, millega filosoofia peaks tegelema. Tal oli ka kohe algusest peale väga sügav arusaamine matemaatika kesksest rollist maailma mõistmisel.

Kui ütlete, et Platonil oli sügav arusaamine sellest, kuidas peaksime filosoofiat tegema, kas peate silmas, et peaksime filosoferima dialooge kirjutades?

Ei, mitte midagi nõnda spetsiifilist, ehkki tema dialoogid on kindlasti filosoofia ajaloo parimad dialoogid. Olen isegi kirjutanud filosoofilise dialoogi, populaarsemat laadi kui Platonil, aga me ei peaks püüdma Platonilt õppida filosoofia tegemise üksikasju. Mind inspireerib lihtsalt midagi tema filosoofia vaimus.

Olete hiljuti avaldanud kaks populaarteaduslikku raamatut. Mis teid selleks ajendas?

Mul olid kummagi raamatu puhul erinevad ajendid. Esimene oli *Tetralogue*,⁴ see oli see dialoogivormis raamat. Ma kirjutasin selle, kuna tundsin muret relativistlike mõtteviiside leviku üle nii üldises kultuuris kui mitmes akadeemilise maailma valdkonnas väljaspool filosoofiat. Üldjoontes on relativism arusaam, et sinu tõde võib erineda minu tõest ning puudub vastus küsimusele, kumb neist on õige. Ma soovisin võidelda selliste mõtteviisidega. Ehkki me ei saa Donald Trumpi liialdusi ja alternatiivsetest faktidest kõnelemist relativismile süüks panna, oli see tegur, mis andis oma panuse seda sorti intellektuaalsesse segadusse, mis pakub sellistele inimestele suitsukatet. Teine populaarne raamat *Doing Philosophy*⁵ püüab pelgalt selgitada lihtsas keeles, kuidas saab filosoofia kaudu maailma tunnetada laias laastus teaduslikul moel, ehkki ta ei põhine peamiselt eksperimendil või matemaatilisel tõestusel.

⁴ Williamson, T. (2015). *Tetralogue: I'm Right, You're Wrong*. Oxford: Oxford University Press.

⁵ Williamson, T. (2018). *Doing Philosophy: From Common Curiosity to Logical Reasoning*. Oxford: Oxford University Press.

Tänu sõnad

Kirjutise valmimist toetas Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus, TK 145).